

УДК 342.9

Трофімцов В. А., начальник юридичного департаменту,
юридичної компанії «Льва Толстого», к.ю.н.

Адміністративно-правовий механізм протидії тероризму в Україні

У статті на основі позицій вчених досліджено поняття «адміністративно-правовий механізм». Зроблено висновок стосовно сутності вказаного терміну, яка полягає у сукупності елементів різного характеру. Окреслено основні ознаки, властивості, які становлять зміст адміністративно-правового механізму. Встановлено структурні елементи адміністративно-правового механізму протидії тероризму в Україні.

Ключові слова: протидія тероризму, адміністративно-правовий механізм, елементи механізму, ознаки, властивості, зміст.

В статье на основе позиций ученых исследовано понятие «административно-правовой механизм». Сделан вывод о сущности указанного термина, которая заключается в совокупности элементов различного характера. Определены основные признаки, свойства, которые составляют содержание административно-правового механизма. Установлены структурные элементы административно-правового механизма противодействия терроризму в Украине.

Ключевые слова: противодействие терроризму, административно-правовой механизм, элементы механизма, признаки, свойства, содержание.

On the basis of the positions of scientists studied the concept of “administrative and legal framework.” The conclusion about the nature of the term, which is the set of elements of different nature. The main features of the properties that make up the content of the administrative and legal mechanisms. Established the structural elements of the administrative and legal mechanism for countering terrorism in Ukraine.

Keywords: fight against terrorism, legal and administrative mechanism, the mechanism of elements, attributes, properties and content.

Постановка проблеми. Сучасному суспільству, притаманний і ряд значних проблем природного, техногенного та соціального характеру, при чому частина із них має загальнолюдське, глобальне значення, тобто їх існування (чи можлива поява) загрожує не окремим людям, соціальним групам чи народам, а безпеці та нормальному життю людства взагалі. Однією з таких надзвичайно небезпечних суспільних «хвороб» є тероризм, який є організованою формою насильства, що, як правило, застосовується по відношенню до широкого кола населення задля його залякування, пограння загальноновизнаних соціальних цінностей та демонстрації своєї сили з метою досягнення злочинних цілей. При чому між жертвами терористичних актів та цілями терористів прямого зв'язку, переважно, немає. Тобто застосування насильства та погроза його застосування не самоціль терористів, а спосіб (метод, засіб) досягнення тих чи інших безпосередніх цілей.

З вищевикладеного більш ніж очевидно, що тероризм належить до найгостріших проблем сучасності, яка стосується всіх і кожного. Отже підхід до вирішення проблеми тероризму має бути комплексним, тобто необхідно не шукати окремі заходи боротьби із тими чи іншими терористичними актами, а розробити і запровадити відповідні складні (комплексні) механізми протидії цьому надзвичайно небезпечному, антисоціальному, деструктивному явищу. При цьому набагато більше уваги, на наш погляд, варто приділяти вдосконаленню адміністративно-правового механізму протидії тероризму, адже, як правило, проблема боротьби із тероризмом розглядається або у

розрізі міжнародного співробітництва, або у кримінально-правовому контексті.

Стан дослідження Надзвичайне значення даної проблеми обумовлює її значний науковий інтерес, зокрема як предмет наукових пошуків окремі питання тероризму та боротьби із ним перебували у центрі уваги таких дослідників як: В. Ф. Антипенко, В. І. Литвиненко, Ю. М. Антонян, А. Д. Корецький, І. П. Бліщенко, П. Д. Біленчук, Г. Вордлоу, Л. Н. Галенська, М. В. Назаркін, Ю. А. Іванов, А. А. Котовицький, В. Н. Кудрявцев, В. В. Крутов, Дж. Ламберт, У. Р. Латипов, В. О. Кучер, Є. Г. Ляхов, Л. А. Моджорян, Н. А. Бондаренко, В. П. Панов, В. В. Березуцький, С. І. Цветков, В. А. Ліпкан, та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням цих та інших дослідників із різних галузей науки та техніки, які вивчали та продовжують вивчати проблематику тероризму з правової, політичної, соціологічної, економічної, психологічної, культурної-духовної та інших точок зору, слід зазначити, що в силу складності та багатогранності, а також через рухливий характер означеного проблемного питання, що дозволяє йому змінюватися та адаптуватися (приспосовуватися) до нових зовнішніх умов і обставин, наукова актуальність даної проблеми анітрохи не зменшилася й ціла низка її аспектів потребує більш глибокого та змістовного аналізу. Відтак, **метою даної статті є** встановлення елементів адміністративно-правового механізму протидії тероризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Особлива роль адміністративно-правового механізму у протидії тероризму обумовлена перш за все тим, що він, цей механізм, пов'язаний з безпосередньою реалізацією державної політики в усіх основних сферах суспільного життя за всіма найважливішими напрямками. Не вдаючись до глибокого аналізу змісту поняття механізму, можемо зробити висновок про те, що будь-який механізм у контексті державно-владної діяльності, незалежно від того, на що вона спрямована, являє собою сукупність елементів різного характеру (правового, організаційного, управлінського, економічного, політичного тощо), які мають організаційно-структурний та (або) функціональний зв'язок один з одним, а також спільну кінцеву мету, що у підсумку дозволяє розглядати її (цю сукупність елементів) як єдине цілісне, системне утворення.

Для того, щоб сформулювати більш-менш чітке поняття адміністративно-правового механізму протидії тероризму окреслимо основні ознаки, властивості, які становлять зміст цього поняття та характеризують його.

По-перше, механізм адміністративно-правової протидії тероризму являє собою єдину та складну систему, яка має внутрішню будову, тобто даний механізм не просте скупчення, нагромадження окремих елементів, а цілісне утворення сформоване послідовним та планомірним розташуванням цих елементів, з відведенням кожному із них відповідної ролі у зазначеній системі. На користь даної властивості досліджуваного механізму свідчить і одне із тлумачень слова «механізм» – внутрішня будова, система чого-небудь [1, с. 665]. У соціологічному словнику за редакцією Г. В. Осипова зазначається, що система – це упорядкована безліч елементів, що взаємопов'язані між собою і утворюють деякий цілісний єдність. Також система є уособленням порядку, обумовленого планомірним, правильним розташуванням частин у певному зв'язку, суворюю послідовністю дій [2, с. 321].

По-друге, досліджуваний механізм має правовий характер, тобто його функціонування відбувається на підставі, порядку та межах визначених нормами права, при цьому ключова роль тут, як видно із самої назви даного механізму, тут належить

нормам адміністративної галузі права. Адміністративне право – це галузь права (сукупність правових норм), яка регулює з метою реалізації задач та функцій держави суспільні відносини управлінського характеру, що складаються у сфері виконавчої та розпорядчої діяльності органів виконавчої влади, внутрішньоорганізаційній діяльності інших державних органів, а також в процесі здійснення громадськими організаціями, їх органами зовнішніх юридично власних повноважень [3, с. 20-21]. С.Г. Стеценко пропонує розуміти адміністративне право як сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають в процесі публічного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами життя, а також у ході забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб з боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [4, с. 12]. Правовий характер механізму протидії тероризму обумовлює також те, що більшість із тих засобів та методів, що використовуються у його функціонуванні, мають правові, в тому числі адміністративно-правові, форми.

По-третє, адміністративно-правовий механізм протидії тероризму має державно-владну природу. Дана властивість зазначеного механізму впливає із попередньої ознаки, адже предметом адміністративного права є сукупність правових відносин, що складаються у сфері публічного (державного і громадського) управління. При цьому провідна роль у цій системі належить державному управлінню, а значить і державно-управлінським відносинам [5, с. 34]. Д.М. Павлов у своїй праці зазначає, що предмет адміністративного права – це сукупність суспільних відносин, переважно управлінського характеру, що складаються у процесі організації та функціонування органів виконавчої влади та у зв'язку із внутрішньоорганізаційною діяльністю інших державних органів, органів місцевого самоврядування, здійсненням недержавними організаціями делегованих їм владних повноважень і функцій та у процесі адміністративно-юрисдикційної діяльності [6, с. 11]. Ця властивість (ознака) вказує на те, що досліджуваний механізм має державне забезпечення, а його основними суб'єктами, які реалізують заходи адміністративно-правової протидії, є державні органи та посадові особи, зокрема ті, що належать до виконавчої гілки влади.

По-четверте, адміністративно-правовий механізм протидії тероризму є динамічним утворенням. Розуміючи адміністративно-правову протидію не просто як систему, а саме як механізм, ми таким чином акцентуємо увагу на тому, що його змістом є численні процеси, зв'язки та відносини, які складаються та реалізуються в ході діяльності суб'єктів вказаної протидії.

З цього приводу слушно зауважує Я. В. Ступник, який наголошує на тому, що обов'язковими властивостями будь-якого механізму є його системність та наявність внутрішньої структури, про які ми говорили раніше, а також рухомий характер. Зокрема він пише, що при всій місткості і багатогранності поняття «механізм» воно у всіх випадках покликане показати системно-динамічний, функціонально-структурний зріз соціальної дійсності [7, с. 995]. Про те, що механізм позначає систему у русі свідчать і визначення слова «механізм», приведені у тлумачній словниковій літературі, а саме:

- пристрій, який передає або перетворює рух, приводить машину або апарат у дію;
- сукупність рухомих з'єднаних частин, що здійснюють під впливом застосовної сили завдані рухи. У цьому контексті термін «механізм» тотожний таким термінам як апарат, машина, пристрій [8, с.665; 9, с.539].

По-п'яте, запровадження адміністративно-правового механізму має на меті за-

безпечення реалізації комплексного, всебічного підходу до вирішення питання протидії тероризму, який орієнтований на використання широкого кола напрямків, засобів, форм та методів її (протидії) здійснення, а також передбачає залучення до цієї протидії просторого кола суб'єктів.

По-шосте, найбільш загальною метою існування та функціонування адміністративно-правового механізму протидії тероризму є викорінення цього надзвичайно небезпечного антисоціального явища. Однак враховуючи той факт, що реально у повній мірі досягнути такої мети надзвичайно складно, а в сучасних умовах життя, взагалі, навряд чи можливо, можемо виокремити такі більш конкретні цілі (або завданнями) діяльності означеного механізму, які характеризують його сутнісне призначення, а саме:

- виявлення та ліквідація умов і факторів, що сприяють процвітанню тероризму;
- мінімізація кількості реально доведених до кінця терористичних актів;
- встановлення, виявлення та притягнення до відповідальності усіх осіб, причетних до терористичної діяльності;
- мінімізація та швидке усунення негативних наслідків терористичних дій;
- забезпечення максимально ефективного захисту населення, громадського порядку та громадської безпеки, а також інтересів держави від проявів тероризму;
- забезпечення глибокої та результативної взаємодії органів державної влади між собою, а також з органами місцевого самоврядування та громадськістю при вирішенні питань щодо протидії тероризму;

- забезпечення активної участі української держави в особі її компетентних органів і посадових осіб у міжнародному співробітництві у сфері протидії тероризму, накопичення та використання позитивного досвіду іноземних країн у боротьбі з цією проблемою.

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що адміністративно-правовий механізм боротьби з тероризмом являє собою єдину, складну, динамічну систему юридичних, організаційних, управлінських, політичних, економічних, виховних та інших заходів і методів, що розробляються та реалізуються компетентними органами державної влади (зокрема її виконавчої гілки) і посадовими особами, як індивідуально, так і у взаємодії один з одним, органами місцевого самоврядування та представниками громадськості на підставі, порядку та межах визначених адміністративним законодавством, з метою максимального забезпечення захисту окремих людей, їх груп, суспільства і держави в цілому від проявів тероризму та їх небезпечних наслідків, ефективного протистояння терористичній діяльності та викорінення тероризму як явища взагалі. За своєю сутністю, своїм призначенням даний адміністративно-правовий механізм є комплексним державно-владним інструментом, який має і політико-правові, і організаційно-управлінські, і соціально-економічні й інші аспекти. Такий складний, багатогранний характер даного інструмента, дозволяє його застосовувати не лише як засіб захисту суспільства й держави від проявів тероризму та їх негативних наслідків, але й дає змогу, використовуючи можливості цього інструменту, вести реальний активний наступ на це надзвичайно небезпечне, руйнівне, антисоціальне явище: виявляти та ліквідувати (присікати) його ще на стадії «зародку», встановлювати та усувати як примі чинники тероризму, так і ті умови обставини та фактори, що сприяють його виникненню і розвитку.

Як і будь-яка інша система адміністративно-правовий механізм протидії тероризму має внутрішні елементи, з яких він побудований, які формують його структуру. У правознавстві на сьогодні не сформульовано хоча б якогось більш-менш чіткого

бачення внутрішнього складу досліджуваного нами механізму. У той же час на сторінках спеціальної літератури висловлюється багато точок зору щодо того, які елементи входять до складу механізму правового, в тому числі адміністративно-правового, регулювання, а також які утворюють структуру різного роду забезпечувальних механізмів та механізмів протидії (боротьби) злочинності, наркоманії, корупції та іншим соціально небезпечним явищам. Так, стосовно механізму правового регулювання, на нашу думку, найбільш повний перелік його елементів наводить О. Ф. Скакун, яка дотого ж і поділяє їх на три загальні групи:

- ті, що діють на відповідних стадіях регулювання — норми права; нормативно-правові акти; юридичні факти; правовідносини; акти безпосередньої реалізації суб'єктивних юридичних прав і обов'язків;
- ті, що діють протягом усього регулювання — суб'єкти, що здійснюють правове регулювання чи правову діяльність; правова законність, правосвідомість, правова культура;
- ті що мають факультативний характер — інтерпретаційно-правові акти, акти застосування норм права [10, с.263].

Висновки. Отже, аналіз змісту вище приведених, а також низки інших точок зору, свідчить про те що правники по різному підходять до характеристики елементного складу того чи іншого державно-правового механізму, що є цілком зрозумілим, з нашої точки зору, адже необхідність включення певних елементів до одного механізму, може не підтверджуватися чи не бути настільки актуальною в іншому. Крім того ці механізми, як ми зазначали вище по тексту, мають динамічний характер, вони постійно рухаються та змінюються, що призводить до змін і трансформацій в їх елементному складі. У той же час кожен державно-правовий механізм має певні елементи, які відіграють для нього роль системо утворюючих — вони формують його організаційно-правову та функціональну основи. Це у повній мірі стосується і адміністративно-правового механізму протидії тероризму. У зв'язку із цим, вважаємо, що у складі досліджуваного механізму можна виокремити наступні структурні блоки:

- по-перше, нормативно-правовий блок, який визначає правові підстави, порядок та межі функціонування даного механізму. Тобто завдяки нормативно-правовій складовій формується правове поле в якому має відбуватися діяльність адміністративно-правового механізму протидії тероризму. До цього блоку належать матеріальні та процедурно-процесуальні норми адміністративного права, правові принципи, юридичні гарантії, юридичні факти тощо;
- по-друге, інституціональний блок — це система суб'єктів, які здійснюють протидію тероризму;
- по-третє, організаційний блок, змістом якого є відповідні управлінські заходи спрямовані на підготовку та супровід досліджуваної протидії: інформаційно-аналітична робота, планування, ресурсне забезпечення тощо;
- по-четверте, функціональний блок, до якого входять відповідні заходи та засоби, форми та методи, що використовуються компетентними суб'єктами під час здійснення адміністративно-правової протидії тероризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005, с.1728.
2. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском

и чешском языке. Редактор-координатор — академик РАН Г. В. Осипов. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА • М), 2000. — 488 с.

3. Административное право Украины. — 2-е изд., перераб. и доп. [Учебник для студентов высш. учеб. заведений юрид. спец.]; Под ред. проф. Ю.П. Битяка. — Харьков: Право, 2003. — с. 576.

4. Адміністративне право України: Навчальний посібник / С. Г. Стеценко. — К.: Атіка, 2008. — 624 с.

5. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 544 с.

6. Павлов Д. М.Адміністративне право : Загальна частина : Конспект лекцій. — К. : МАУП, 2007. — 136 с. — Бібліогр. : с. 123–128.

7. Поняття і структура механізму протидії наркозлочинності / Я. В. Ступник // Форум права. - 2011. — № 1. - С. 994-997.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Буцел. — К; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005, с.1728.

9. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С. А. Кузнецов. — СПб. : «Норинт,2000». — с.1536.

10. Скакун О. Ф.Теорія права і держави: Підручник.— 2-ге видання. — К.: Алерта; КНТ;ЦУЛ, 2010. — 520 с.

УДК 342+35.078.3

Чистоклетов Л. Г., к.ю.н., професор, професор
кафедри адміністративно-правових дисциплін ЛьвДУВС

Про можливості використання ситуаційного, діяльнісного й соціокультурного підходів для вдосконалення адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання в Україні

Охарактеризовано ситуаційний, діяльнісний і соціокультурний підходи до наукового пізнання. Дано оцінку можливостей їх використання в науковій розробці проблеми вдосконалення адміністративно-правового забезпечення безпеки суб'єктів господарювання в Україні.

Ключові слова: ситуаційний, діяльнісний, соціокультурний підходи, безпека, суб'єкт господарювання, дослідження, юридична ситуація, адміністративно-правове забезпечення, наукова розробка.

Охарактеризованы ситуационный, деятельностный и социокультурный подходы к научному познанию. Дана оценка возможностей их использования в научной разработке проблемы совершенствования административно-правового обеспечения безопасности субъектов хозяйствования в Украине.

Ключевые слова: ситуационный, деятельностный, социокультурный подходы, безопасность, субъект хозяйствования, исследование, юридическая ситуация, административно-правовое обеспечение, научная разработка.

Characterized situational, activity and socio-cultural approaches to scientific knowledge. The estimate of possibilities of their use in scientific development problems of improving administrative and legal security entities in Ukraine.

Keywords: situational, activity, sociocultural approaches, security entity, research, legal situation, administrative and legal support, scientific development.